

Interview met

JAN VAN DER MADE

Jan van der Made is werkzaam bij de vakgroep Natuurbeheer van de Landbouw-universiteit te Wageningen als wetenschappelijk medewerker. Hij houdt zich bezig met oecologisch onderzoek naar dagvlinders in half-natuurlijke vegetaties. Daarnaast is hij opstarter en begeleider van het Landelijk Dagvlinderproject en initiator achter de uitbreiding van dit project tot de Vlinderstichting.

Struikelend over een boomtak, ter-nauwernood een grote modderplas ontwijkend: "Vlinders" is op weg naar het prachtig aan de bosrand gelegen huis van Jan van der Made, de man achter de Vlinderstichting. Op tafel ligt het boek "Aktion Schmetterling", de nieuwe tuinbrochure en een uitgescheurde advertentie van een onbekende firma die enkele vlinders in z'n advertentie verwerkt.

Jan, hoe ben je 'in de vlinders' verzeild geraakt? Vroeger vlinders verzameld?

Ja, ik ben zo in '58 begonnen. Ik was 16 en het was in mijn laatste jaren bij de NJN (Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie). Daar was een groepje mensen die nachtvlinders vingen. Dat vond ik zo intrigerend dat ik mee ben gegaan.

Die nachten, je ging lang door. Dan was het even uitslapen en dan ging je weer aan de slag met vogelen, want dat deed je er ook weer bij. Hoewel, je vangst van de vorige dag uitwerken ging altijd voor: opprikken en lijsten maken en dergelijke.

Dat heb ik een paar jaar gedaan. We kregen ook wel opdrachten voor wetenschappelijk onderzoek van het RIVON, dat was de voorganger van het RIN. Met een paar vrienden heb ik bijvoorbeeld inventarisatie-onderzoek gedaan op Oostvoorne.

Toen je bij Natuurbeheer terechtkwam, was vlinders nog steeds een hobby?

Vroeger werd vrijwel alle vrije tijd aan vlinders besteed. Je deed dat met hetzelfde clubje. Maar dat wordt op een gegeven moment minder. Je gaat trou-

wen, je krijgt een baan, je gaat buiten de Randstad wonen. In de eerste periode dat ik bij Natuurbeheer zat, was er geen student die zich voor vlinders interesseerde. Ik ben nog een korte periode bezig geweest met vlinders in wegbermen. Nou, dat was het meest frustrerende wat je in die tijd kon doen, er zaten geen vlinders in wegbermen (dat moet eind jaren zestig geweest zijn). Je kon kilometers wegberm aflopen zonder ook iets tegen te komen.

Hoe is die belangstelling voor vlinders weer teruggekomen?

Ik weet niet hoe het zo gekomen is, dat is ook een soort ontwikkeling, hè. In het begin had je een heel breed pakket van onderwerpen. Dat is typisch het begin van het onderwijs in het natuurbeheer geweest. Het is pas eind jaren zeventig gekomen dat we ons meer toespitsten. We hadden als vakgroep een project uitgekozen, het Overijsselse Vechtproject. Je begint dan met inventarisaties. Ik had toen twee heel enthousiaste studenten, van Doorn & Hofman - ze zijn nu compleet uit het gezicht verdwenen. Die studie van hen is eigenlijk de basis geweest van het vlinderonderzoek.

Een van de dingen die toen opviel was de enorme teruggang in dagvlinders, vooral als je het vergeleek met de gegevens van vroeger. Dat was voor de vakgroep een heel belangrijke impuls om met vlinderonderzoek door te gaan. Daarnaast was er een verzoek van het EIS, het European Invertebrate Survey, met de vraag of we als coördinator op wilde treden voor één van de diergroepen. Ik heb toen met mensen van het EIS gesproken. We hebben toen van

het Prins Bernhard Fonds geld gekregen en dat was het begin van het Landelijk Dagvlinderproject.

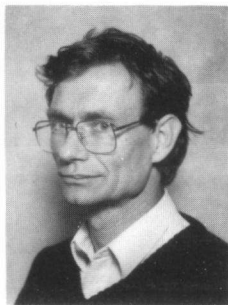
Wat houdt het in, ecologisch onderzoek naar dagvlinders van graslanden en de overgangen naar bos?

Dat is heel simpel. Je hebt zo'n 40 soorten en daar moet je een aantal dingen van weten. Hoe gebruiken ze het terrein, de vegetatie en het landschap. Dat bekijk je voor zowel rups, als pop, als vlinder. Dat onderzoek naar vlinders in het veld gebeurt door studenten. Op dit moment is het thema verplaatsing van vlinders sterk in de belangstelling gekomen.

De laatste jaren zie je weer een toenemende vraag naar wat 'brede onderwerpen'. Niet allerlei vragen voor een bepaalde soort. Studenten willen bijvoorbeeld werken aan het gebruik van nectarplanten of aan het eileggedrag. Dat soort thema-achtige dingen keren weer terug. Ik splits die gegevens wel weer uit naar de verschillende soorten.

Wat doe je met die gegevens van de studenten?

Zoals het een goed wetenschapper betaamt: publiceren. En dat is iets wat ik in de komende jaren in toenemende mate moet doen: schrijven, de gegevens in rapporten verwerken. In 1990 moesten de verhalen van de verschillende soorten zijn geschreven. Het gaat dan vooral over de eisen van vlinders t.a.v. het terrein, de gewenste grootte, de gewenste inrichting en het gewenste beheer. Verder levert het een eerste basis om te denken over de verplaatsingen van vlinders in het kader van de "ecologische infrastructuur". Christiaan Both van de vakgroep heeft dit als thema van zijn onderzoek. We hebben het sterke vermoeden en we kunnen dat nu bijna aantonen dat de geïsoleerdheid van vlinderpopulaties een ontzettend sterke rol gespeeld heeft bij die hele teruggang van vlinders. Voor isolatie moet je eigenlijk lezen: de kans op hervestiging is gering. Populaties dieren sterven ook van nature uit, niet alleen door 'verkeerd beheer', maar ook door bepaalde weersomstandigheden.

Wat is jouw doel met de Vlinderstichting?

Als je gezien hebt dat er nog zo verrek-te weinig over is van wat er vroeger was - ik heb dus nog een heel klein stukje meegemaakt van goede tijden - en je begint erachter te komen waarom soorten zijn weggegaan, dan denk je: "laten we er alsjeblieft wat aan doen om dat te verbeteren, want dat kan zo niet verder gaan". Dat wil zeggen dat je de beheerders wil overtuigen. Maar beheerders worden ook gevoed door publieke opinie en door vragen van het publiek. Want uiteindelijk is het nog steeds zo dat je natuurbeheer in Nederland, behalve voor plant en dier, vooral voor mensen doet. Dus heb ik altijd gezegd: "je moet wel onderzoek doen, maar je moet er ontzettend voor waken dat je onderzoek alleen maar beperkt blijft tot wetenschappelijke kringen. Bovendien moet je zorgen dat je een groot deel van de Nederlandse bevolking over vlinders weet te informeren, want alleen dan kun je er voor zorgen dat het op termijn wat beter met die beesten gaat".

Waarom wil je dat het beter gaat met die beesten? Omdat het vlinders zijn of omdat

Nou Nederland heeft voor vlinders echt niet zo'n bijzondere betekenis maar het gaat erom dat vlinders een buitengewoon attractieve groep zijn. Ik geloof dat vlinders indicatoren zijn voor een hele grote groep andere organismen, zowel planten als dieren. Dus richt ik me op een voor het publiek bijzonder aantrekkelijke groep, dan heb ik voor mezelf het idee dat ik daarmee het natuurbeheer best een goede dienst bewijs.

Naast ecologisch onderzoek wordt er geïnventariseerd. Het Landelijk Dagvlinder-project is na 7 jaar nu afgelopen?

Formeel is het project per 31 december afgelopen. Formeel gezien, want het schrijven van de atlas kost Marnix Tax nog 5 maanden. Hiervoor is aanvullende subsidie gevraagd bij het Ministerie van Landbouw en Visserij. En het gaat in ieder geval door met een verdere bewerking van de gegevens door een gewetensbezwaarde. Op basis van atlasgegevens kijkt Chris van Swaay naar bepaalde correlaties, zoals het klimaat met de aanwezigheid van vlinders in de tijd, of naar de relatie van gradiënten in het landschap en de soortenrijkdom aan vlinders of met de aanwezigheid van karakteristieke zeldzame vlinders.

Verder hebben wij bij het Ministerie van Landbouw en Visserij een aantal vervolgstudies aangevraagd. We willen naar een verdere regionalisering van ons databestand toe, zodat het bijvoorbeeld toegepast kan worden ten behoeve van Streekplannen. We hebben wel prachtige kaartjes maar als je het voor dergelijke zaken toe wil passen, blijken er nog grote gaten in onze inventarisatiegegevens te zitten. We hebben natuurlijk al een prachtig gegevensbestand met meer dan 200.000 waarnemingen, maar dat is voor meer regionaal gebruik nog te weinig.

Ben je tevreden met de resultaten?
(stille) Ja, ik ben er tevreden mee. Ik moet nog even afwachten hoe de gegevens in de atlas worden verwerkt en wat er nog aan meerwaarde komt door al dat statistische werk. Dat laatste is echt een heel belangrijke aanvulling ten opzichte van de Voorlopige Atlas. De statistische bewerkingen gaan bijvoorbeeld over de betrouwbaarheid van gegevens bij een bepaald aantal waarnemingen. Het betekent dat we ook de reikwijdte weten van de gegevens die we verzameld hebben.

De start van de educatieve- en voorlichtingsactiviteiten van de Vlinderstichting en het blad "Vlinders" was in januari 1986. Jij liep met wilde plannen

rond. Nu zijn we twee jaar verder. Nog lang niet alle plannen zijn gerealiseerd. Een beetje tevreden?

Ja. Twee jaar, het gaat lang niet gek. Kijken we even naar de graadmeter van het aantal donateurs, ruim 400, dat's hoog. Dat is een stuk hoger dan die engelsen, verhoudingsgewijs. Die zitten op 2500 (Jan bedoelt de engelse Butterfly Society), die draait al veel langer.

Maar in het begin waren we ambitieuzer. Ja, we waren vreselijk ambitieus. Het is altijd goed om zo te beginnen. We waren inderdaad, als je terugkijkt, overmoedig. Ik denk dat we ook niet ingeschat hebben hoe snel alle subsidiemogelijkheden in Nederland terugliepen. We hadden grote verwachtingen van Landbouw maar het liep ineens heel snel terug. Maar als je de geschiedenis van andere organisaties vergelijkt, kijk naar het IVN bijvoorbeeld, dan duurt het heel lang voordat iets een beetje op gang komt. Je wilt het vaak te snel. Zeker als je van vrijwilligers afhankelijk bent.

Wat zijn je plannen voor de toekomst met de Vlinderstichting nu, twee jaar verder?

Ik denk gewoon dat het mogelijk moet zijn om 1 à 1.5 vaste kracht in dienst te krijgen. Ook meer commerciële activiteiten zijn nodig, bijvoorbeeld een goed draaiend winkeltje of kweek voor diertuinen. Een ander plan is om een Vlinder-Educatie-Centrum te stichten. Want bij ons gaat het nog steeds om je publiek enthousiast te maken. En schoolklassen moeten onderricht worden. Op het moment zijn we bezig om de mogelijkheden te onderzoeken. Wat ik ook graag zou zien, zijn cursussen voor groenmensen bijvoorbeeld, maar ook voor beheers- en beleidsmensen.

Dat klinkt weer als vanouds, bergen plannen.

Ja, maar zo moet het ook.

Toch praat je in feite over het exploiteren van de natuur. Dat zal je niet in alle natuurbeheerskringen in dank afgenomen worden.

Ik denk dat de trend aan het verande-

ren is. Ik denk dat steeds meer mensen zich ervan bewust worden dat je eerst mensen moet interesseren voordat je kan gaan praten over bescherming. Zeker als je zorgt dat je op een zorgvuldige manier aan je materiaal komt.

Die natuurbeschermingswereld is aan het veranderen, zeg je.

Na een groot aantal jaren min of meer traditionele natuurbescherming met het bekende reservatenbeleid, zie je dat je daar uiteindelijk de natuur in Nederland niet mee redt. De traditionele natuurbescherming is hartstikke nodig maar er moet nog een schepje bovenop.

Je beschouwt de Vlinderstichting als het medium dat vlinders populair kan maken? Het vakgroepwerk is de wetenschappelijke kant, daar waar onderzoek plaatsvindt?

Ja, hoewel er bij de Vlinderstichting ook best een stukje onderzoek zou kunnen komen. Ik kan me voorstellen dat je bijvoorbeeld de opdracht krijgt om een bepaald gebied te inventariseren. Dat ligt niet zo op de lijn van de vakgroep.

Ben je een beetje tevreden met hoe het tijdschrift "Vlinders" eruit ziet, hoe het zich ontwikkeld heeft? Had je dat verwacht?

Ik vind het er ontzettend goed uitzien, dat zeker. Ik denk dat het één van de mooie resultaten is van de Vlinderstichting. Alleen, maar dat is ook weer die uitbreidingsgedachte, hoe kunnen we het ledenaantal verhogen?

Maar, de inhoud?

De inhoud, ik denk dat het wetenschappelijk gehalte wat omhoog zou kunnen. Maar in principe kom je weer op hetzelfde probleem als hiervoor: wie moeten er de wetenschappelijke stukken schrijven? Dat kunnen maar een paar mensen. Ik hoop dat er vanuit de amateurwereld gewoon veel leuke berichten komen, veel spontaner. Ik denk dat de amateurs toch te weinig schrijven, terwijl ze zoveel zien buiten.

Hoe draaien de werkgroepen in de regio's?

In sommige streken wel, in sommige streken niet. Als je zoiets op poten wilt zetten, moet je er tijd in stoppen. We zouden iemand in de Vlinderstichting moeten hebben die naar de groepen toe gaat, de mensen enthousiast maakt, kijken wat we gemeenschappelijk zouden kunnen doen, zowel onderzoek als een stukje voorlichting. Nou, tot op heden blijft het wat achter bij de verwachtingen.

De mensen die zich in die groepen bewegen, die zijn deskundig. Er zit wel variatie in maar ze zijn in principe deskundig. Dat betekent dat ze beginnen-de vlinderaars moeten kunnen opvangen en opleiden. Het is natuurlijk net als in de vogelwereld, de mensen zijn tamelijk individualistisch. Dat is prima, maar waarmee je ze enthousiast kunt maken is onderzoeksonderwerpen aandragen die een algemeen en duidelijk nut hebben. Daar kun je ze op vinden, ja, anders hadden we nooit zoveel mensen bij het Landelijk Dagvlinderproject kunnen krijgen.

Ik denk dat medewerkers in het veld zeer geïnteresseerd zijn. Bijvoorbeeld, we hebben twee keer een symposium georganiseerd, daar zijn twee keer 160 man op gekomen. Dat is hartstikke veel, dat die mensen zo'n hele reis maken om één dag al die verhalen aan te horen. De mensen praten dan heel plezierig met elkaar, er is al een zekere binding. Alleen, je moet dat weten te operationaliseren en daar schieten we tot op heden te kort in.

Doe jij in de vrije tijd nog wat aan vlinders, ik bedoel buiten je vrijetijdswerk voor de Vlinderstichting?

Ja. Als ik op vakantie ga bijvoorbeeld, kom ik pas echt aan vlinderen toe. Je zoekt gebieden uit waar je wat kan zien. Als je op een goed terrein komt.. er is niets zaliger dan op je gemak... echt op je gemak... naar vlinders te kijken, dat is verrukkelijk... ik vind het wel een verrukkelijke groep om mee te werken.

Ik vind vogels en andere groepen ook heel mooi, maar ik kan me het meest enthousiast maken over vlinders.

Laatste vraag, die ken je al?
Nee.

De mooiste vlinder?

..... Weet je dat ik me daar nooit mee bezig gehouden heb, de mooiste vlinder.

Dan lees je het tijdschrift niet.

Jawel, dat heb ik wel gezien, maar ik vind het altijd zo knap als men zo ineens dat kan zeggen. Ik vind het... de ene vlinder is natuurlijk mooier dan de andere... dat is duidelijk.

Ik zal iets geks noemen, maar ik vind het ontzettend mooi: het Spiegeldikkopje... een heel bijzonder, een heel gek beest... schitterend beest... de manier waarop die vliegt is ook heel bijzonder. Niemand zal het ooit zeggen dat dat de mooiste is. De onderkant is heel mooi, en de manier waarop ie vliegt, zo dansend.

*OK, hiermee is het interview geëindigd we hebben genoeg stof...
(direct reagerend) Jullie hebben niks over het Vlinderjaar gevraagd!*

Spiegeldikkopje